

FJÄLLKON

Svensk Fjällrasavels Tidskrift

Nummer 2
April / Maj 2000

Fjällkor på bete vid gården
Knätten, Ytterberg, strax
utanför Sveg.
Foto: Lennart Rosén

**ENBART INDEXAVEL
BEVARAR EJ RASEN!**
Sidan 3

TEMA KÖTT!
Sidan 12

TEMA AVEL!
Sidan 20

**VARFÖR BEVARA
FJÄLLRASEN?**
Sidan 7

**BEVISET OM
FJÄLLKON!**
Sidan 14

TEMA UTFODRING!
Sidan 25

**GÅRDSBESÖK I
VÄMHS!**
Sidan 10

**Svensk
Fjällrasavel**

**AMKOR KAN VARA
EN RESURS!**
Sidan 27

Svensk Fjällrasavel

Ordförande:

Patrik Gyllenhammar, Eskeskogs Hejde,
620 20 Klintehamn. Tel 0498-243035.
Fax 0498-243003.

Vice ordförande:

Robert Nilsson, Övre Svartlä 515, 961 98
Boden. Tel 0928-401 06. Fax 0928-402 10.
OBS! Tel-tid vard 10-12!

Redaktion, expedition, kassa:

Lennart Rosén, Larstorp, 590 33 Borens-
berg. Tel 0141-700 85, fax 0141-700 82.
e-post: svensk.fjallrasavel@telia.com

Redaktör & Ansvarig Utgivare för tidningen Fjällkon:

Ledamöter:

Sven Blomberg, Sunnanhed 44, 790 70
Furudal. Tel 0258-202 07, fax 203 00.

Joachim Gustavsson, Görshorva, V.Harg,
595 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42

Lena Lindberg, Norra Heden 2,
780 64 Lima. Tel/Fax 0280-322 18.

Anders Jonört, Flarkbäcken 150,
915 96 Flarken. Tel 0934-270 30.

Suppleanter:

Göran Lundström, Fjälbyn 252, 930 10 Lö-
vånger. Tel 0913-300 40, fax 0913-301 01.

Berit Runsten, Alsenviken 1234,
830 44 Nälden. Tel 0640-240 28.

Tove Undin, Tosseberg 473,
686 93 Sunne. Tel 0565-921 86, 92.

Revisorer:

Bo Karlsson, Våltran, 696 93 Aspabruk.
Tel 0583-503 31.

Martina Bremer, Mossgården 4181,
386 94 Färjestaden. Tel 0485-56 22 52.

Revisorsuppleanter:

Ann-Sofie Sångberg, Lökom 7578,
881 93 Sollefteå. Tel 0620-321 43.

Leif Finnström, Ö:a Radiogatan 2 E, 854 61
Sundsvall. Tel 060-61 64 31.

Avelsansvarig:

Robert Nilsson, Övre Svartlä 515, 961 98
Boden. Tel 0928-401 06, Fax 0928-402 10.
OBS! Tel-tid vard 10-12!

Förmedling av livdjur:

Joachim Gustavsson, Görshorva, Västra
Harg, 595 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.

Stambokföringsansvarig:

Göran Lundström, Fjälbyn 252, 930 10 Lö-
vånger. Tel 0913-300 40, fax 0913-301 01.

Nästa **FJÄLLKON** kommer i juli 2000.
Manus & Annonser till den tidningen ska vara
redaktionen tillhanda senast den 30 maj!

Tidningen FJÄLLKON nr 2 2000

* Tidningen utkommer med 5 nummer/år. Däremellan skickas aktuell information ut.

* Medlemskap tecknas genom att sätta in 250:- på postgiro 833 53 62-3.

* Annonsering med radannonser i tidning och info-blad med t.ex. "Köpes / Säljes"
är gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel.

* För övrig annonsering hänvisas till vår expedition, se adress & tel i rutan t.v.

* Samtliga artiklar i tidningen FJÄLLKON är författade av redaktionskommittén
om ej annat anges.

* Åsikter framförda i signerade artiklar delas inte automatiskt av Svensk Fjällrasavel
utan är författarnas egna.

* Tidningen får i korta drag citeras om källan anges.
Eftertryck är dock förbjudet utan skriftligt tillstånd från Svensk Fjällrasavel.

ISSN 1401-7806

Utgivningsbevis PRV nr 21560

© Svensk Fjällrasavel

Tryckeriet Erik Larsson 2000

Adressen till Svensk Fjällrasavels hemsida på internet:

<http://w1.141.telia.com/~u14102529/fjallkon/index.html>

(adressen ska inom kort ändras och bli enklare!)

Förändring av tidningen!

Svensk Fjällrasavels styrelse har beslutat att tills vidare ge ut tidningen
Fjällkon med 4 nummer/år (f.n. 5 nr/år), men där emellan ska vi sända ut ett
mindre *Medlemsblad* 4 gånger/år med aktuell information om vad som är
på gång inom föreningen samt t.ex. Köpes- och Säljes-annonser.

Denna förändring har två syften, dels så vill vi spara en del pengar på dyra tryck-
kostnader, men samtidigt så förbättrar vi kontakten med Er medlemmar eftersom
det i fortsättningen kommer att sändas ut en tidning eller medlemsblad med
ca 6 veckors mellanrum. Den här förändringen kommer att genomföras succesivt
under våren/sommaren vilket innebär att *Fjällkon* enligt nuvarande planer kommer
att sändas ut i månaderna januari, april, juli och oktober. Vi hoppas att alla ska se
denna förändring som positiv i sin helhet. Om något år kommer vi att göra en
utvärdering av förändringen, och fram till dess tar vi gärna emot Dina synpunkter
på förändringen, men avvakta gärna ett tag så Du ser vad som sker!

hälsningar från redaktören!

Man bevarar inte en utrotningshotad ras med ett avelsarbete enbart baserad på index

Vi i Svensk Fjällrasavel försöker hålla
ången uppe in i ett nytt årtusende, och
redan i februari höll vi vårt vintermöte
med ett fyrtiotal entusiastiska medlemmar.
Liksom förra året samlades vi i Orsa och
den vackra Bäcka Herrgård. Lokalavdel-
ningen i Dalarna hade en gång organise-
rat det hela på ett fantastisk vis.

Programmet var välkomponerat, trev-
ligt och lärorikt. På andra platser i detta
nummer kan Du läsa mer i detalj om de
olika programpunkterna och studie-
besöken, men det faller naturligtvis på
mig att framföra ett hjärtevarmt tack till
Eva Karlsson och hennes styrelse-
kamrater i lokalavdelningen för allt ar-
bete de lagt ner för att vi tillresta från när
och fjärran skulle trivas.

Det känns skönt att veta att vi har så-
dana medarbetare att lita på när möten
ska förberedas och genomföras. Nästa år
kommer vi kanske att träffas på annan ort
för vintermöte, men Ni bönder i Masriket
må ta det som ett hot eller ett löfte, för vi
kommer nog tillbaka till Er någon gång i
framtiden.

En av programpunkterna under mötes-
dagarna handlade som sig bör om avels-
frågor. Lokalavdelningen hade inbjudit
Camilla Swärd, avelsledare för SKB hos
Svensk Avel, vilket säkert uppskattades av
mötesdeltagarna. Camilla presenterade
sig själv och berättade om sina planer för
SKB-rasen och om Svensk Avels avels-
program som gäller för alla mjölkkraser
underställda Svensk Avel.

Det var trevligt att göra Camillas bekant-
skap, men det är väl inte att ta till en över-
drift om man säger att vi och Svensk Avel
ser olika på det här med avel med små
raser. Vi anser ju som bekant att man inte
kan förena ett bevarande av en hotad ras
med ett avelsarbete som enbart bygger på
djurens index.

Här krävs helt andra metoder om man
vill bevara den genetiska bredden i ra-
sen. Utan den bredden går rasen mot
snabb förintelse, vilket var vad som höll
på att ske i början av 1990-talet.

En annan fråga där åsikterna går mar-
kant isär är vad som är ren fjällras. Svensk
Avel och Camilla menar härvidlag att
man inte ska skilja på nordens alla kul-
liga raser, och att aveln ska kunna bedri-
vas tvärs över rasgränserna. Vi har alltså
en annan mening om detta.

Emellertid tycks Svensk Avel vara på
väg att tänka om i viss utsträckning, man
har väl inte kunnat undgå att notera det
starka intresset för vad vi menar med ren
fjällras. Som Ni kan läsa i Camillas in-
sändare på sidan 26 i denna tidning, är
man nu beredd att satsa en del på vad man
kallar SKB F och som innebär djur som
är bidragsberättigade för EU-stöd.
Camilla efterlyser också ett samarbete
kring dessa frågor.

Att samarbeta är ju ett begrepp med
positiv värdeaddering, men det brukar
också kunna innebära problem. Att i av-
elsarbetet, oavsett om det drivs i en stor
eller liten population, hålla sig med två
skilda begrepp, i det här fallet fjällras och
SKB F, innebär ju redan det ett problem.
Här måste man kunna enas. Är Camilla
beredd att offra SKB F och kalla det för
fjällras?

Det blir under alla förhållanden nöd-
vändigt eftersom fjällrasen i framtiden
kommer att arbeta under en egen raskod.
Och fjällrasaveln bedrivs som bekant i ett
 eget avelsprogram, upprättat i samråd
med Jordbruksverket, och där den pri-
mära hänsynen tas till bevarandet av ra-
sen.

Camilla uppger att Svensk Avel gärna
köper in tjurkalvar av våra medlemmar.
Men även här kan vi stöta på problem.
Vårt avelsarbete bygger som bekant på
att kalvrekrytering i första hand sker uti-
från tjurmödrarnas kvalitet, och då tar
man inte enbart till mjölkavkastningen,
samt absolut inom gruppavelssystemet.
Detta just för att inte tappa rasens gene-
tiska bredd.

Om man skulle inleda samtal om ett
framtida samarbete måste man utgå ifrån

ömse håll, och det är inte av vrånghet jag
säger detta, utgå ifrån att båda parter hel-
hjärtat ställer upp bakom det avels-
program som omtalats på denna sida.
Avvikelse från detta skulle innebära att
fjällrasen förlorade allt det ekonomiska
stöd man har från EU och svenska staten
idag.

Den avelsmetod Svensk Avel och
Camilla Swärd förordar är anpassad till
stora raser som Holstein och SRB. Det
måste vara med avseende på dessa som
Svensk Avels ägare, alltså Svensk Mjolk
(tidigare SHS), har utarbetat sina princi-
per.

Dessa principer är redan en gång prö-
vade på SKB till vilken fjällrasen och röd-
kullorna då räknades. Resultatet blev som
vi nu tvingats åse, en katastrof. Varför i
alla höga makters namn skulle vi sätta hu-
vudet i den snaran igen?

Alltså; är man på Svensk Avel beredd
att frångå sina principer för hur avelsar-
bete ska bedrivas med avseende på fjäll-
rasen (vad man vill med SKB lägger vi
oss inte i) och anamma vårt avelsarbete
utan inskränkningar kan vi väl sätta oss
ned och prata om saken.

Men om man från Svensk Avels sida en-
visas med att tro att man där har bästa
receptet för hur fjällrasen ska räddas åt
framtiden som den unika ras den är, är
det kanske bättre vi fortsätter var och en
med sitt.

När vår förening och dess föregångare
Projekt Rädda Fjällkon tog sig an upp-
giften att rädda rasen kunde antalet djur
räknas till några hundra. Idag, åtta år se-
nare, räknas djuren redan i tusental och
medlemmarna i vår förening är i det när-
maste 800.

Inom seminaveln är det idag ren fjäll-
ras som efterfrågas, och inte korsnings-
tjurur, indexen till trots. Så vi ber inte om
respekt för vad alla fjällkoägare har åstad-
kommit - vi kräver det.

Text: Patrik Gyllenhammar

Rapport från mötet i mars i Orsa;

På föregående sida kunde Du läsa om ordförandens sammanfattning om februarimötet i Orsa som Svensk Fjällrasavel hade. På den här sidan återfinns ett sammandrag av styrelsemötet som hölls. På sidorna 10-11 och 19-20 finner Du gårdsreportage från Orsaträffen, på sidorna 12-13, 20 och 25 finns det referat från föreläsningarna om kött, avel och utfodring.

EKONOMI I DAGSLÄGET

Svensk Fjällrasavel har fått 225.000 kronor för år 2000 av Jordbruksverket/EU i miljöstöd såsom rasbevarande förening. Stödet betalas som vanligt ut kvartalsvis i efterskott då kostnad uppstått. Föreningens dagsekonomi är förhållandevis god, dock med en viss eftersläpning då vi inte får betalt av JBV förrän långt efter det att vi haft utgiften ifråga.

Följande beslut till förändringar klubbades på mötet:

* **Eventuell produktion av almanackor för år 2001** ska ske med villkoren att de kostar max 20:-/st att trycka. De ska sedan säljas för 40:-/st (plus porto i förekommande fall). För att få ned kostnaderna så ska Lennart Rosén utarbeta ett förslag på en almanacka som ska tryckas i svart/vitt med främst äldre foton som underlag.

* **Ingen sperma** ska köpas in av vår förening under år 2000.

* **På kommande Elmia-utställningar** ska ingen ersättning (för resa, avbytare etc.) utgå till de som hjälper till där. Det hela får ses som en "trevlig utflykt i goda vänners lag" som dessutom ger inspiration i det dagliga arbetet. Dock ska de som deltagar erhålla mat & husrum på föreningens bekostnad.

* **Annonsering med reklam** om vår förening får ske i t.ex. tidningen Land med 2 annonser på våren och 2 på hösten i år.

* **Tidningen Fjällkon** ska tills vidare ges ut med 4 nummer/år + ca 4 medlemsblad däremellan. Detta främst för att spara minst 15.000:-/år (ev. mer). En pluseffekt blir att servicen till medlemmarna blir förbättrad då kontakten via tidning och medlemsblad blir tätare (ca var 6:e vecka).

* **Annonsering om Köpes & Säljes** i tidningen Fjällkon samt de nya medlemsbladen ska delvis förändras genom att vi i fortsättningen ska ha en färdigtryckt annonsmall i varje tidning/medlemsblad som medlemmarna ska använda då de vill annonsera. Denna ska sändas direkt till redaktionen för att för enkla hanteringen.

* **Styrelsen måste med alla tänkbara medel** verka för att vi får in mer sponsorpengar el. dyl. till föreningsarbetet för att trygga den framtida verksamheten. Tills viss del kan detta förhoppningsvis ske via annonsering i tidningen Fjällkon. Alla medlemmar är välkomna att införskaffa annonser och som tack för detta erhålla en viss provision för (under förutsättning att vederbörande innehar en F-skattsedel då föreningen ej kan stå som arbetsgivare). Föreslagen provision är tills vidare 20%. Aktuell annonsprislister erhålles via expeditionen.

STÄMMAN 2000

Tove Undin berättade om stämman den 28-30 juli 2000. Allt fungerade för dagen efter uppgjorda planer (se stämmoprogram t.h.) och det vara i stort sett bara ett studiebesök samt matfrågan kvar att lösa, men detta skulle inte bli några problem. Mötet beslutade också att vi ska ha en buss till förfogande vid stämman, vilket skulle ordnas av Lennart Rosén på samma sätt som tidigare år.

Övriga frågor:

* Nästa styrelsemöte ska vara ett telefonmöte vilket ska hållas under första halvan av maj i år.

* Det beslutades att Johan Knutsson, Grästorp (Västergötland) ska vara Göran Lundström behjälplig med stambokföringsarbetet. Göran ansvarar för att detta fungerar.

* Mötet inledde diskussioner om dispens för spermasamling av några fjällrastjuror p.g.a. deras färgteckning.

Vid protokollet
Lennart Rosén, sekreterare

Har Du betalat medlemsavgift för år 2000?

De få som inte har gjort detta ännu får en sista påminnelse tillsammans med denna tidning. Kommer inte någon avgift in så stryks vederbörande ur medlemsregistret!

Välkommen på ÅRSSTÄMMA I VÄRMLAND med Svensk Fjällrasavel!

Sommarens stämma med Svensk Fjällrasavel kommer att hållas på Södra Vikens Naturbruks gymnasium utanför Sunne i Värmland den 28-30 juli. Skolan ligger i mycket vacker natur och själva förläggningen är enkel (typ vandrarhemsstandard) vilket gör att priset för boendet blir lågt, men det är väl bara bra!

Det finns både enkelrum och dubbelrum. Kostnaden för rum & mat & fika blir totalt 1000:- per person under stämmodagarna. (Barn under 12 år halva priset och barn under 3 år gratis).

BUSSRESA!

Programmets utformning ser Du här till höger. I "vanlig ordning" kommer vi att ha med oss en buss under stämmodagarna för att underlätta vid studiebesök/utflykter, och det blir Lennart Rosén som kör. Bussen utgår från Borensberg i Östergötland och kör via Örebro och Karlstad upp till Sunne.

Du som bor på "lämplig plats" i södra Sverige eller utmed färdvägen är välkommen att åka med bussen till en mindre kostnad! Bussen kommer även att åka förbi på gårdsbesöket hos Ove Falkensjö den sista stämmodagen (se programmet).

ANMÄLAN!

Senast den 20/6 måste vi ha Din /Er anmälan till Svensk Fjällrasavels expedition under adress:

Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 33 Borensberg.
Tel 0141-700 85, fax 700 82.
E-post: svensk.fjallrasavel@telia.com

OBS! Anmäl även om Du/Ni vill åka med bussen från Östergötland till Värmland!

Programmet ser ut så här;

Fredag 28/7

16-18 Ankomst, kaffe & smörgås, incheckning.
19 Kolbullegrillning och/eller hamburgare på fjällkott nere vid sjön.

Lördag 29/7

8 Frukost.
9 Bussresa för gårdsbesök hos Tohnie Björnberg i Bjälverud där 4 fjällkor samsas med SRB- & SLB-kor i en nybyggd ladugård för 22 kor.
11.30 Lunch på Tossebergsklätten. Vi äter nävgröt & fläsk. På Tossebergsklätten finns ett utsiktstorn med en enastående utsikt över bygden.
14 Gårdsbesök hos familjen Undin på Lillskogshöjden, ett torp mitt ute i storskogen. Vi ser på de fjällnära korna som finns här samt intager kaffe & smörgås & egen ost. Ett minimejeri finns att se på här.
16.30 Hemligt överraskningsbesök med anknytning till köttproduktion.
19 Middag på Södra Viken.
Underhållning av Bengt Berg m.m.

Söndag 30/7

8 Frukost.
9 Alternativa aktiviteter på Södra Viken:
a) Avelsinformation om fjällrasen.
b) Guidat besök i Kretsloppshuset.
c) Besök i Motorsågs museet.
10.30 Stämmoförhandlingar.
12.30 Lunch.
14 Avslutning på Södra Viken.
Gårdsbesök:
Intresserade kan besöka Ove Falkensjöes mjölkbesättning på hemvägen. Där finns ett 20-tal kor av Fjällras & Jerseyras.

Kallelse till träff

med lokalavdelningarna

Västergötland/Östergötland med omnejd!

Tid: Lördag 20 maj klockan 11.00

Vi träffas hos Ingrid Heigren & Bosse Karlsson, Vältran, Aspa Bruk där vi tittar på deras djur samt pratar fjällkor och annat intressant!

Vägbeskrivning söder ifrån: På väg 49, ca 3 mil norr om Karlsborg vid Aspa Herrgård finns skyltarna *Aspa Herrgård* som de flesta av Er har därhemma. En avgörande sak är nog hur tjuren ser ut som man ska använda. Den ska se bra ut, dock finns inget entydigt ifråga om vilken färg den ska ha eftersom både vita tjurar med svarta tecken samt svartsidiga tjurar valts. De fyra tjurar som under 1999 använts mest är de som finns med här nedan, men det finns många fler bra att välja på! Se efter i *Tjurboken*! För oss är det viktigt att Ni använder Er av Svensk Fjällrasavels tjurar så mycket som går.

ANMÄLAN senast 17 maj till Ingrid & Bosse på tel 0583-503 31.
VÄLKOMNA!

Vad styr valet av fjälltjur?

Jag såg igenom listan över vilka fjällrastjurar från Svensk Fjällrasavel som beställts hem av Er djurägare under 1999. Ganska snabbt konstaterade jag att vissa av dem använts betydligt mer än andra, trots att vi i denna tidning inte rekommenderat någon särskild av dem. Era val har i de allra flesta fall förmodligen skett med utgångspunkt från *Tjurboken* som de flesta av Er har därhemma. En avgörande sak är nog hur tjuren ser ut som man ska använda. Den ska se bra ut, dock finns inget entydigt ifråga om vilken färg den ska ha eftersom både vita tjurar med svarta tecken samt svartsidiga tjurar valts. De fyra tjurar som under 1999 använts mest är de som finns med här nedan, men det finns många fler bra att välja på! Se efter i *Tjurboken*! För oss är det viktigt att Ni använder Er av Svensk Fjällrasavels tjurar så mycket som går.

hälsar sekreteraren!

Tjur	Angivna egenskaper i <i>Tjurboken</i> & <i>Fjällkon</i>	Tjur	Angivna egenskaper i <i>Tjurboken</i> & <i>Fjällkon</i>
161 Smille	Ej seminhärstamning. Höga relativt men även hög mjölkavkastning på mödernet. Döttrarna ger i snitt mer mjölk och bättre lynne. Smilles färg är V9, dvs han är vit till 90%. Dosererna är slut för allmän användning då de kvarvarande ligger i genbank.	3 Peter	60-talshärstamning på fädernesidan. Peter själv är V4, dvs mer svart än vit, och detta har nedärvt även på döttrarna. Kanske har man använt honom för att få mer färg på sina djur? Döttrarna har även haft bra lynne.
41 Duvolen	60-talshärstamning med övervägande lång livslängd. Döttrarna har gett bättre juver samt blivit resliga. Duvolens färg är V8. Kvarvarande doser ligger i genbank.	30 Herman	Bra avkastning på modern. Färgen är V5. Äldre 50- & 60-talshärstamning på fädernet. Det finns gott om doser kvar efter Herman.

PS! Hör mycket gärna av Er till *Fjällkons* redaktion om hur döttrarna efter samtliga fjällrastjurarna är och vad Du tycker om dem!

Finns det någon mening med att bevara fjällkor?

Om man ska bevara en utrotningshotad djurras, i det här fallet fjällko, så kan man genom att ställa sig frågan; "Finns det någon mening med att bevara fjällkor?" hitta argument både för och emot, där argumenten för ett bevarande överväger. För att förstå meningen i att hålla på med ett bevarandearbete så måste man känna att det man gör är värdefullt för framtiden, inte bara för stunden.

Fjällrasen - varför ska den bevaras?

Foto: Lennart Rosén

RASER "KOMMER OCH GÅR"

Varje år försvinner det flera olika raser och arter av djur från jorden. Det är lätt att tro att vi lever i den optimala världen där allting är färdigutvecklat och kommet till ett slutmål beträffande utvecklingen hos både djur och människor. Så är inte fallet.

Genom århundraden, årtusenden, ja, miljoner år, så har utvecklingen bland jordklotets invånare hela tiden förändrats. Djurraser, och i längre perspektiv hela djurarter, har sedan urminnes tider kommit

och gått. Vi hör ibland talas om att man hittar rester av t.ex. mamuttar och liknande s.k. urtidsdjur, och hur det spekuleras i hur de en gång dog ut. Mer än en spekulation i varför så skedde blir det aldrig.

Även i ett längre framtidsperspektiv kommer olika arter och raser av djur att försvinna respektive "bli till". De senaste århundradena har dock människan, både medvetet eller i oförstånd, hjälpt till att utrota eller kraftigt decimera vissa djurraser. (Att utrota en hel art av djur har vi inte lyckats med

ännu, tack och lov). Och det är här som diskussionen om fjällkons vara eller inte vara kommer in i bilden.

FJÄLLKON ÄR EN GAMMAL RAS

Vi ska hålla oss till den tid av fjällkohistorien som vi kan överblicka, och det är historiskt sett inte så speciellt långt tillbaka. Det finns inga historiska skrifter eller liknande där fjällkor omnämns som sträcker sig längre tillbaka än ca 150-200 år.

Hur kan vi då säga att fjällkon är en gammal ras som är värd att bevara? Just denna frågeställning, alltså påstådd avsaknad av historia för fjällrasen, är ett av de få argument som finns mot att bevara fjällkon. Vilka argument finns då för ett bevarande?

Alla djur som lever i specifika typer av miljöer och klimat präglas under väldigt lång tid till att utvecklas till just den ras de är med därtill anpassade egenskaper, en nödvändighet för att överleva i vilt tillstånd.

Fjällkon hör till en av de raser som med tanke på hennes spe-

ciella egenskaper utvecklats under många hundra år, förmodligen ännu längre. Om vi jämför med t.ex. SLB och SRB så har ju de raserna hela tiden utvecklats ur andra nötkreatursraser där människan bestämt vad som skulle korsas med vad, något som alltså fortgår. Denna korsningsavel har även drabbat fjällkon, speciellt under de senaste 30 åren.

KOM MÄNNISKAN ELLER KON FÖRST?

Fjällkon är som sagt präglad av den miljö som hon utvecklats i genom flera hundra år, vilket bevisas av hennes egenskaper (som vi snart ska återkomma till). Det är troligare att ursprunget till dagens fjällko fanns på plats i de nordliga delarna av Sverige långt före människan.

Andra vill påstå att ursprunget till dagens fjällko härrör från den tid då människor genom olika folkvandringar bosatte sig i de nordliga delarna av Skandinavien. Givetvis hade den tidens nybyggare med sig en del djur, förmodligen även nötkreatur, men då dessa folkvandringar rörde sig i nordlig riktning så innebär ju det att de nötkreatur som eventuellt medfördes hade helt andra egenskaper än fjällkons.

Det är nog helt enkelt så att den tidens människor, vana vid jakthushållet, utvecklade sitt levnadssätt och "fångade in och tämjde" (domesticerade) den typ av s.k. fjällko som då fanns i naturen (jämför med t.ex. renhållningen).

UTSEENDE OCH EGENSKAPER SOM STYRKER

En av alla saker som styrker att fjällkon funnits till och utvecklats under mycket lång tid är hennes färgteckning.

I naturen är det ju alltid så att djurens päls-eller fjäderbeklädnad är anpassad till den miljö de lever i, och det är inget som förändras på några år, än mindre på något hundratal år för fjällkor (nötkreatur) med dess förhållandevis långa generationsintervall.

Att fjällkon är övervägande vit med svarta eller bruna prickar, strimmor och fält, är ingen slump, utan väl anpassat till den natur de utvecklats i. Forsök se ett djur av fjällras som vistas ute i sådan miljö där vegetationen möter snön, det är svårt på avstånd!

ANDRA ÖVERLEVNADSEGENSKAPER

En annan sak som är speciellt väl utvecklad hos fjällrasen är sättet att söka föda på samt valet av växter m.m. som konsumeras. Många som inte har egna fjällkor eller än mindre har studerat dem på naturbete, har svårt att förstå vad man pratar om då nutidens "moderna" människor är invanda med att kor äter hö, ensilage och "normalt" betesgräs.

Fjällkor som får möjlighet att beta fritt eller i naturbetes-hagar, äter till viss del helt andra växter än t.ex. SRB- och SLB-kor gör. Detta är mycket iögonfallande om man studerar dessa raser hos djurägare som har både fjällkor och andra koraser. Dessutom äter fjällkor med förkärlek även vissa mossor, fräscht lövsly och andra godsaker i naturen som andra raser oftast ratar.

Fjällkomas födosök är också mer utvecklat och effektivt än hos andra nötkreatur, och det är också något som man ser då de betar tillsammans med andra raser på naturbetesmarker. Fjällkons sätt att röra sig i naturen, även oländig terräng, är

helt unik. Här skulle t.ex. inte en SLB-ko ha en chans!

VANLIG MISSUPPFATTNING

Tyvärr har det nyss nämnda ibland använts som ett felaktigt argument till att fjällkorna inte har så stora krav på föda och att de klarar av att producera mjölk på foder med lägre näringsvärde.

Till viss del är det sant, men en fjällko som ska lämna bra med mjölk har givetvis samma krav på t.ex. energi- och proteintillförsel för att kunna producera 1 kg mjölk som andra koraser har. Skillnaden är den att hon har en bättre förmåga att försörja sig och utvinna näring ur andra typer av föda än vad andra raser kan.

Att hålla fjällkor på magra betesmarker med sparsam tillgång på blandvegetation är inte gynnsamt ur mjölkproduktions synpunkt. Då måste tillskottutfodring ske för att bibehålla både hull och mjölk.

FÖR VÄLGÖDDA?

Det finns flera argument som ibland används som en fördel för fjällkon, såsom bra fertilitet, lång livslängd m.m. Detta är något som ofta stämmer, men inte alltid.

Att fertiliteten skulle vara bättre hos fjällrasen än hos andra raser styrks inte av uppgifter via den officiella kokontrollen, utan där är fjällrasen likvärdig med andra raser. Nu är detta en sanning med viss modifikation.

För det första så är för närvarande mer än hälften av SKB-rasen (dit fjällkorna än så länge räknas) korsningsprodukter av fjällras, SLB, SRB,

SJB, rödkulla m.fl. raser, så vad den officiella fertiliteten beträffar så ser det inte så bra ut, men hos de renrasiga fjällkorna är den betydligt bättre. Således har inkorsningen av andra raser i fjällkon försämrat en tidigare god egenskap.

En annan sak som belastar fjällkons rykte beträffande fertiliteten är att det ibland förekommer fjällkor vars skötare/ägare är alltför måna om sina djur och helt enkelt ger dem för mycket att äta. Korn, och ibland även kvigorna, blir lite för feta vilket märkbart påverkar fertiliteten negativt.

ENHETLIGT UTSEENDE

Tillbaka till fjällrasens ursprung. Så mycket längre tillbaka än till 1800-talet finns som sagt inte mycket skriftligt nedtecknat, men under 1800-talets senare del började ett mer strukturerat avelsarbete med rasen att genomföras.

Bland annat började man avla på att fjällrasen skulle ha en viss färg, i stort sett helt vit med mindre inslag av svart eller brunt. Denna s.k. "vita kostym" höjde från början intresset för fjällrasen avsevärt, men efter några decenniers avlande på en viss färg, så inträffade det välkända könskörtelhypoplasiproblemet (underutvecklade testiklar resp äggstockar).

Detta berodde på en alltför enveten avel på någon eller några få tjurlinjer där följden blev en inavelsdefekt som sedan släpats med under hela 1900-talet. Hypoplasiproblemet är således att betrakta som ett mänskligt misstag som så när har hjälpt till att utrota fjällrasen i samarbete med den korsningsavel som påbörjades på allvar under 1970-talet.

Först har alltså en enveten inavel för hundra år sedan, och

sjuettio år senare en "vild" inkorsning av andra raser i fjällrasen, effektivt bidragit till att decimera den renrasiga fjällkon till ett minimibestånd.

AVKASTNINGEN

1970-talets korsningsavel hade som främsta syfte att öka avkastningen per koplats. Främst skulle detta ske med SLB-blod, men även andra raser prövades utan något egentligt planlagt avelsmål (mer än produktionen förstas).

Korsningskorna mjölkade givetvis mer, dels beroende på första korsningens positiva effekter, och dels beroende på att korsningskorna blev större. Avkastningen per kilo kroppsvikt steg dock inte eftersom detta i praktiken är en fysisk omöjlighet sett till en hel population med likvärdigt genetiskt ursprung.

Människans oförstånd hade nu återigen tagit sig in på bräcklig is, något som många tyvärr fortfarande inte inser.

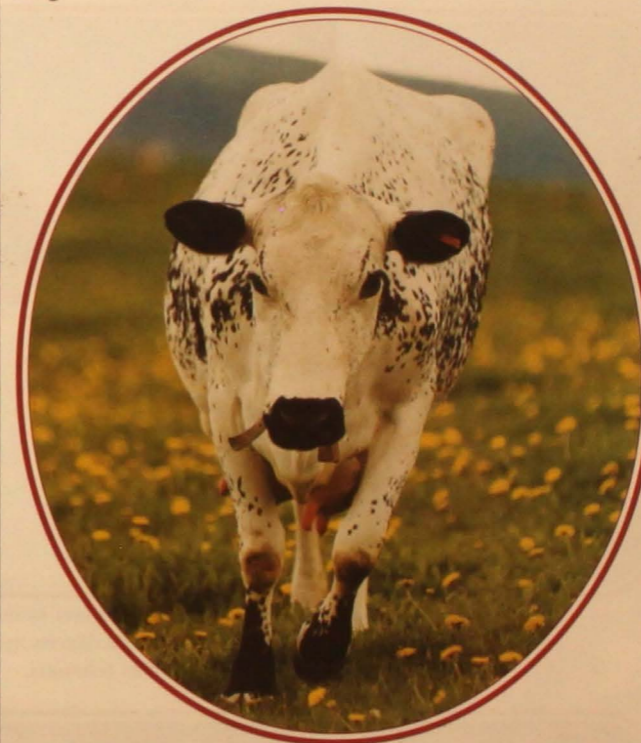
POPULATIONSTORLEKEN

I och med 1970-talets korsningsavel så planade kominsningen av SKB-kor ut, något som varit väldigt påtagligt under 1960-talet.

Det är lite absurt att konstatera, men kanske hade fjällkor-na minskat ännu snabbare om ingen korsningsavel skett. Hur som helst så blev de nya korsningstjurarna snabbt populära p.g.a. den goda avkastning de nedärvde. I början talade nästan ingen högt om att det var 50%-iga korsningstjurur (ofta fjäll/SLB) som marknadsfördes som fjälltjurur (eller rättare sagt SKB-tjurur med fjällrashärstamning) med enastående egenskaper för mycket mjölk.

När de "nya" tjurarna nu var så bra, så fanns det de som ansåg att man skulle kassera 1960-talets frysta fjällrastjurperma som då fanns hos Nordavel, men på dåvarande avelsledarens inrådan så spardes de.

Detta ska vi idag vara tack-samma för eftersom vi annars hade haft mycket svårt att "köra igång" det bevarande- arbete som vi håller på med idag.

FRAMTIDEN FÖR FJÄLLKON

Framtiden för den renrasiga fjällkon är god under förutsättning att det finns djurägare som vill och kan hålla på med rasen. De senaste åren har det tillkommit många nya djurägare som insett fjällkons fördelar. Hur pass "riktigt" det är att sprida fjällkon från hennes naturliga miljöer i norra Sve-

nera både bevarande och utvecklande med tanke på saker som t.ex. förbättrad exteriör och förbättrad avkastningseffektivitet (mjölk, fett, protein etc).

VARFÖR INTE FORTSÄTTA SKAPA EN KORSNINGSKO MED FJÄLLRAS SOM EN "INGREDIENS"?

Nu börjar vi komma tillbaka till frågan i rubriken; "Finns någon mening med att bevara fjällkor?" Svaret måste bli ett "ja".

Ingen människa har rätt att medvetet utplåna en ras från jordens yta, speciellt inte en ras som har ett naturligt ursprung från en viss miljö såsom fjällrasen har.

Detta kan låta som nostalgiskt surrande, men då fjällrasen är en av de två (rödkullerasen) kvarvarande ursprungliga koraserna vi har i Sverige, så är det väl värt besväret att medverka till att bevara och utveckla fjällrasen så som den är i okorsat skick.

Framavlade koraser som människan skapat via korsningar har dock inget naturligt berättigande att få finnas kvar, men det kommer de heller inte att göra eftersom de står i ständigt fortsatt utveckling via den alltjämt pågående korsningsaveln, en korsningsavel som enbart syftar till att få fram en produktionsko som lämpar sig för sin specifika miljö - den stora produktionsladugården.

Våra svenska avelsföretag (främst Svensk Avel) måste förstå att det finns en majoritet av fjällrasägare (för närvarande så kallade SKB-ägare officiellt sett) som vill arbeta med en ren ras.

Avelsrådgivare på toppnivå har dock svårt att inse att fjällrasen ska bevaras så som den

är i oförstört skick. De vill fortsätta driva på en korsningsavel med fjällrasen som en "ingrediens" i någon slags nordisk kullig population, och detta av den anledningen att man i framstegstaktens namn hela tiden vill få fram en ko som mjölkar allt mer.

Och detta får man till viss del förstå eftersom ingen på avelsarbetets framstegsnivå vill jobba med en ras som inte går framåt i den takt de själva önskar.

Tyvär har de glömt, eller inte insett, att fjällrasen inom sig själv, alltså de renrasiga fjällkorna och fjälltjurarna, de sista åren har förbättrat sig inom den egna rasen. Detta är dock inte så lätt att bevisa eftersom fjällrasen till dags dato inte har en egen raskod i ko-kontrollen, men detta är äntligen på gång. Dock har de rena fjällrastjurarna givetvis svårt att hävda sig mot de s.k. "rena SKB-tjurarna" med korsningshärstamning eftersom dessa djur bl.a. är större i storlek, samt i vissa fall fortfarande rider på korsningseffektens positiva resultat, vilket ger en högre avkastningsförmåga.

Att fortsätta skapa en SKB-ko med fjällras som en "råvara" är helt uteslutet, åtminstone för de som inser vidden av och ansvaret för att inte förstöra ännu en av jordens raser.

Text: Lennart Rosén

VILL DU
"LÄGGA DIG I"
AVELSDEBATTEN
OM FJÄLLRASEN
SÅ ÄR DU
VÄLKOMMEN MED
DITT BIDRAG
TILL TIDNINGEN
FJÄLLKON!

Besök på en gård i VÅMTHUS

I samband med Svensk Fjällrasavels träff på Bäcka Herrgård utanför Orsa i februari månad, besökte vi bl.a. Eva Karlssons gård i Våmhus. Här finns lite mer än 20 fjällkor i en relativt nybyggd ladugård.

Hos Eva Karlsson är det fina fjällkorader som möter besökaren. Ladugården är ljus, trevlig och välstädd. Dessutom var alla djuren nyklippta och fina vid vårt besök i mitten av februari.

Från landsvägen, som går genom byn Våmhus, ser ladugården hos Eva och Leif ut så här. Raka, rena linjer med en välstädd ladugårdsplan där alla maskiner och annat var ordentligt inställt i därtill avsedda byggnader.

EN KO HAR BLIVIT TJUOTRE

Eva började sitt liv som fjällkoägare med att köpa in en fjällko 1981. Nu, nitton år senare står det ca 23 kor i ladugården som är från början av 1990-talet. Det är en "vanlig" långbåsladugård med foderbord utmed ytterväggarna och en bred gång i mitten genom hela ladugården (se bilden t.v.).

Den gamla ladugården brann ner 1990 på grund av en 5-årig sons lek med elden under en vagn med hö. Den ladugården var då bara 1 år gammal, så visst upplevdes det jobbigt att börja bygga på nytt, men idag är detta inget man ångrar.

Ungdjuren "bor" i en äldre och väl underhållen byggnad på andra sidan gårdsplanen, men några stutar och en tjur går ute året runt, vilket verkar fungera mycket bra de har fri tillgång på ensilagebalar som står på en vagn.

RUNDBALSENSILAGE

Eva Karlsson äger gården tillsammans med sin livskamrat Leif Englund. De brukar 25 ha åker och det finns lite skog till husbehov. Markerna används för vallodling vilken till huvuddelen ensileras i rundbalar. Spannmål odlas inte alls utan kraftfodret köps in.

Det finns ca 23 fjällkor i ladugården, men några av dem är inte helt renrasiga (godkända). Målet är dock inställt på att med tiden enbart ha godkänd fjällras, men det tar ju som bekant några år innan en sådan sak är helt genomförd.

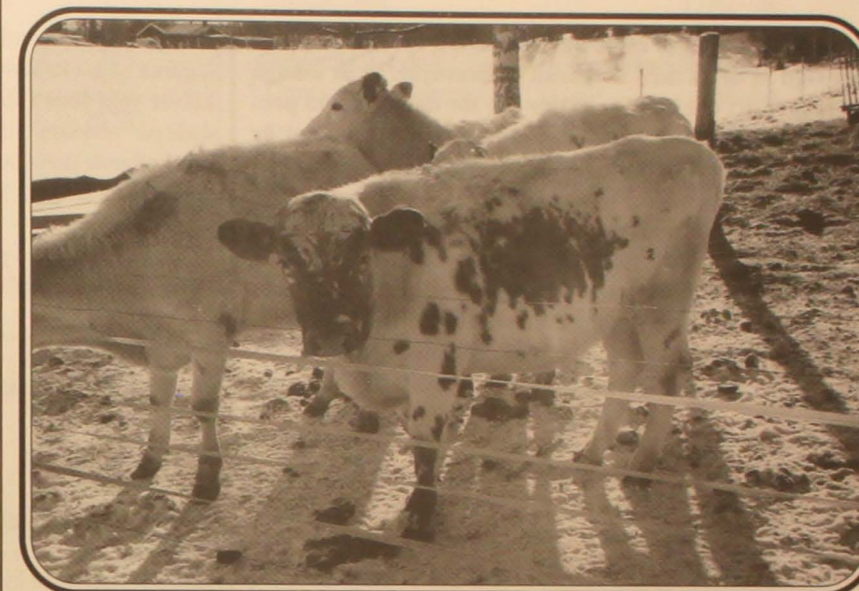
Från Evas ladugård kommer tjuren 40 Pelle, vilken finns tillgänglig för seminering. Ute i hagen (se bild t.h.) gick vid vårt besök ytterligare en fjällrastjur som är aktuell för spermasamling nu i höst. Han är en embryokalv med unik härstamning som vi hoppas ska ge ordentligt med doser så många kan använda honom.

Korna drivs inte så hårt avkastningsmässigt sett, men produktionen ligger ändå på drygt 5600 kg ECM mjölk/ko och år. Fetthalten är 4,3% och proteinhalten 3,5%. (ECM = energikorrigerad mjölk). Rekruteringsprocenten ligger på ca 25% per år och kalvningarna är till viss del koncentrerade till senhösten vilket gör att mest mjölk levereras under perioden ja-

nuari till maj. Fertiliteten är god och man har ett kalvningsintervall på 12,1 månader, vilket är ett bra bevis för att man kan det här med brunstpassning. I snitt så seminerar man korna första gången 75-80 dagar efter senaste kalvningen. Några omlöpningar blir det alltid och det går åt

1,9 inseminationer per dräktighet, men som vi nyss nämnde så är det viktigaste att kalvningsintervallet hålls på en bra nivå.

Text & Foto: Lennart Rosén
(Ett reportage från gården var även infört i Fjällkon nr 3 1996)

Hos Eva gick det ett antal stutar ute året runt. De hade fri tillgång till ensilage från en vagn i hagen. Dock är djuret närmast en tjur som är aktuell för spermasamling nu i höst då han förhoppningsvis ska ge många doser som vi kan använda.

Eva Karlsson och Leif Englund i den trevliga ladugården.

Referat från Orsaträffen 2000: Tema KÖTT

Under träffen i Orsa i februari så var en av eftermiddagarna vigd åt detta med kött från fjällrasdjur. Vi är många som tycker att det betalas alltför lite för det kött som produceras på gårdarna runt om i landet, oavsett om det är fjällraskött eller kött från andra nötkreatursraser.

Svensk Fjällrasavel bildade på stämman 1999 en grupp som har till uppgift att undersöka vilka möjligheter som finns att få avsättning för fjällrasköttet med en bättre betalning än den som erhålls via slakterierna i nuläget. Ett steg är att finna en samarbetspartner/inköpare som förstår mervärdet av vad ett svensk-uppfött, mört fjällraskött från naturliga och sunda uppfödningsskolor har.

På Orsamötet deltog bl.a. Mikael Isaksson, köksmästare och kock vid Lindvallens skidanläggning där han har en egen restaurang. Han berättade om Sälenfjällens satsning på närproducerade råvaror i allt från mat till annat som konsumeras eller används av turister på besök i Wildrike i Scanland, vilket är en organisation som binder samman massor av företag i västra Dalarna med omnejd. De satsar på en högkvalitativ vistelse för människor som besöker området året runt, och det vill inte säga lite. Vintertid är Sälenfjällen med omnejd att betrakta som ett "lilla Stockholm", med tanke på alla människor som besöker området för att åka skidor på vintern och fjällvandrade och fiska m.m. på sommaren.

BIFFENS STORLEK OINTRESSANT

Att kunna sälja in fjällrasköttet till detta område skulle ge en betydligt bättre betalning för oss producenter, samtidigt som Sälenområdet skulle få ett kött av mycket hög kvalitet med lokal anknytning. Vi diskuterade bl.a. storleken på biffarna i en restaurang, och Mikael menade att det är ointressant om biffen är stor eller inte, man serverar lika gärna två mindre biffar som en enda stor "köttrabiff". Huvudsaken är att den är mör med hög kvalitet och att den är lokalt producerad. Dessutom är det inte bara biff som köps in till restaurangerna, utan man köper in hel- eller halvfall eftersom det som inte blir till biff används till t.ex. grytor och köttfärs.

Köttgruppen inom Svensk Fjällrasavel kommer att fortsätta arbetet med att försöka få till någon form av samarbete med Mikael och hans kollegor, men gruppen har även många andra frågor att jobba med. Grundstenarna i deras arbete kan sammanfattas i följande punkter:

- Bilda ett märkeskött.
- Småskalig produkt,
- och samt charkprodukt.
- Slakta inom småskaligt slakteri.
- Rådgivning till medlemmarna om jämna och slaktmogna djur samt samarbete mellan djurbönder.

Köttgruppen, som arbetar för *Svenskt Fjällras Kött*, visade deltagarna några kalkyler på olika uppfödningsskolor av de tjurkalvar som föds i fjällrasbesättningarna. Kalkylerna är grundade på "verkliga" siffror baserade på siffror från gruppens sammanfattande deltagare Berny Holms gård. Vissa poster kan givetvis variera något beroende på i vilken del av landet man bor.

Vi ska titta närmare på kalkyler för mellankalv, tjur och stut av fjällras. Ersättning för bl.a. arbete är ej medräknat i kalkylerna.

Kalkyl mellankalv, 8 månader vid slakt

INTÄKTER	Kvantitet	a'pris	Summa
Kött	120 kg	20.00:-	2400:-
	(Klass O- - P+)		
Slaktpremie			235:-
Tilläggsbelopp			30:-
Summa			2665:-
UTGIFTER			
Kalv 1 månad	1 st x 500:-		500:-
Mjök	300 liter x 3.00:-		900:-
Kraftfoder	260 kg x 1.32:-		343:-
Hö	300 kg x 1.10:-		330:-
Strö (halm)	200 kg x 0.50:-		100:-
Summa			2173:-
			2665:-
			-2173:-
			492:-

VILL DU
"LÄGGA DIG I"
DISKUSSIONERNA OM
AVSÄTTNINGEN AV KÖTT
FRÅN FJÄLLRASDJUR
SÅ ÄR DU VÄLKOMMEN!

Kalkyl tjur, 20 månader vid slakt

INTÄKTER	Kvantitet	a'pris	Summa
Kött	250 kg	19.00:-	4750:-
Handjursbidrag	1	1390:-	1390:-
Ext.bidrag	1	870:-	870:-
Tilläggsbelopp	1	30:-	30:-
Slaktpremie	1	235:-	235:-
Komp.bidrag	1	400:-	400:-
Summa			7675:-
UTGIFTER			
Kalv 1 månad	1 st x 500:-		500:-
Mjök	240 l x 3.00:-		720:-
Kraftfoder	1000 kg x 1.32:-		1320:-
Hö	2000 kg x 1.10:-		2200:-
Strö (halm)	700 kg x 0.50:-		350:-
Diverse			300:-
Underhåll byggnader			300:-
Rörelsekapital			500:-
Summa			6190:-
			7675:-
			-6190:-
			1485:-

Kalkyl stut, 25 månader vid slakt

INTÄKTER	Kvantitet	a'pris	Summa
Kött	250 kg	19.00:-	4750:-
	(Klass O- - P+, 3= 06)		
Handjursbidrag	2	1060:-	2120:-
Ext.bidrag	2	870:-	1740:-
Tilläggsbelopp	1	30:-	30:-
Slaktpremie	1	335:-	335:-
Komp.bidrag	1	400:-	400:-
Summa			9375:-
UTGIFTER			
Kalv 1 månad	1 st x 500:-		500:-
Mjök	300 l x 3.00:-		900:-
Kraftfoder	1100 kg x 1.32:-		1452:-
Hö	2300 kg x 1.10:-		2530:-
Strö (halm)	800 kg x 0.50:-		400:-
Diverse			400:-
Underhåll byggnader			300:-
Rörelsekapital			550:-
Summa			7032:-
			9375:-
			-7032:-
			2443:-

Tillkommer i kalkylerna

EU-BIDRAG 1999:		
* Ekologiskt	1) djur 1,5 de/ha=	660:-/ha
	2) mark	900:-/ha
* Amkobidrag		1330:-/de
* Extensifieringsbidrag		870:-/de, ha
(mindre än 1,4 de/ha. Amkor + handjursbidrag)		
* Öppet odlingslandskap	1) vall	400:-/ha
	2) betes	1000:-/ha
* Vallbidrag, flerårigt		550:-/ha
* Biologisk mångfald	1000-	2400:-/ha
* Utrotningshotade djur		1000:-/de
* Fäbodbeta (1600:-/ha x 4 ha/ko)		6400:-/4 ha

Diverse förklaringar:

		Avdrag
Mellankalv	*** (=ljusröd)	0:-
"	** (=röd, utan ljusröd)	0.75:-
"	* (=mörkröd)	2.00:-

För mellankalv krävs mycket bra hull. Ej en nybörjarnisch.

* de = djurenhet

* 1 ko = 1 djurenhet (de)

* Djur under 2 år = 0,6 de

Handjursbidrag + slaktbidrag skall anmälas till Jordbruksverket 4 veckor innan första slakttillfället.

Handjursbidrag: Minst 185 kg slaktad vikt. Hållandeperiod minst 2 månader.

Stut: Minst 9 månader gammal. Hållandeperiod minst 2 månader.

Dubbla handjursbidrag: Minst 22 månader gammal. Hållandeperiod 4 månader.

Extensifieringsbidrag: Kräver att djurtätheten är under 1,4 de/ha, med andra ord att foderareal finns.

Foderareal = bete, vall, betesmark, skogsbete, fäbodbeta. OBS! Allt ska vara EU-godkänt.

NYTT FÖR ÅR 2000:

* Alla nötkreatur på gården räknas in till extensifieringsbidraget (tjur, stut och amko är berättigade till extensifieringsbidraget) OBS! Alla djur ska vara märkta med godkända öronbrickor.

	År 2000	År 2001	År 2002
Handjur	1390:-	1610:-	1825:-
22 mån stut	1060:-	1180:-	1305:-

Korsa inte de kulliga raserna! Fjällkon ÄR en unik, egen ras!

Med anledning av de senaste årens diskussioner i olika grupper, framförallt bland de som står utanför Svensk Fjällrasavel och våra värderingar och uppfattningar om fjällrasen, så är följande brevkorrespondens ett mycket glädjande bevis på att vi som arbetar för en renrasig fjällko inte arbetat förgäves genom åren. (I ett kommande nummer av *Fjällkon* kommer en utförlig populärvetenskaplig artikel i ämnet att återges).

Bäste Juha Kantanen;

Det forskningsarbete som Du gjort för att belysa bl.a. eventuell släktskap mellan de nordiska raserna har i skilda läger och av skilda orsaker väckt stora förhoppningar och kanske en del farhågor. Trots att vi här i Sverige ännu inte fått se någon presentation av resultaten offentliggöras har Dina resultat ändå citerats i olika sammanhang. De som av ena eller andra anledningen vill sätta stopp för bevarandet av de olika nordiska kopopulationerna anser sig utifrån Dina forskningar ha fått belägg för sin sak.

Av just den anledningen och av personligt intresse skulle jag vilja att Du svarar mig på följande frågor;

- 1) Anser Du att östfinsk, västfinsk och nordfinsk boskap är att betrakta som samma ras och att de därför inte behöver bevaras var för sig?
- 2) Anser Du av samma skäl att den svenska fjällboskapen inte heller behöver bevaras som en separat nationell ras utan att den kan bevaras endast som en del av en nordisk population och att man därför kan blanda den med övriga populationer som Du anser vara närbesläktade?
- 3) Kan vi alltså utan att förlora några genresurser bortse från de olika nordiska kulliga populationerna, som vi hittills sett dem, och slå ihop allt i en pott?

Tacksam för Ditt svar inom kort.

2000-03-16
Bästa hälsningar
Patrik Gyllenhammar
Ordförande, Svensk Fjällrasavel

Bäste Patrik Gyllenhammar,

Tack för Ditt faxmeddelande. Jag svarar här kort på Dina frågor. Kanske är det önskvärt om jag skriver en artikel i *Fjällkon* vilken skulle ge information om våra studier som handlar om genetisk variation i de nordiska nötboskapsraserna.

1) Generellt sett skiljer sig raser från varandra under flera generationer. Korsningar mellan raser eliminerar denna separation. Vår forskning visade att trots att en del korsningar säkert har skett under historien av flera av de nordiska raserna, skiljer de sig genetiskt från varandra på statistiskt signifikant sätt. Alla nordiska nötboskapsraser har en unik evolution och de borde betraktas som skilda raser.

Östfinska, nordfinska och västfinska boskapen kan betraktas som tre olika raser, inte tre olika färgtyper av samma ras. Genetiska distanser mellan dem är ungefär lika stora som distansen mellan den finska ayrshire och finska frisiska boskapen.

Vi har konstaterat att det finns genetiska skillnader mellan våra finska ursprungsraser; nordfinska, östfinska och västfinska boskap. Genetiska skillnader mellan dessa raser har studerats mera noggrant genom att kartlägga genetisk variation inom kromosom 6 och 23. I kromosom 6 finns det kaseingener som kan ha påverkan eller kromosomregionen nära dessa kaseingener kan ha påverkan i ostproduktionsegenskaper av komjölk. De finska raserna hade annorlunda genetiska profiler enligt kartläggningar av kromosom 6 och 23. Vi hittade unik genetisk variation inom kromosom 23 i den östfinska rasen. Om vi betraktade de tre finska raserna som en ras och en avelspopulation, skulle detta betyda att de utrotningshotade nordfinska och östfinska raserna skulle försvinna med mycket stor sannolikhet, och på samma gång skulle deras unika genetiska egenskaper försvinna. Också kulturhistoriska skäl stöder bevarandet av alla tre finska raserna. Vi kommer att bevara dem skilda och inte sammanslå dem i en population.

2) Skäl som är nämnda ovanför stöder bevarandet även av den renrasiga fjällkon. Trots att rasens populationsstorlek har minskat kraftigt under de senaste decennierna, är den en genetiskt varierande ras. Tiden under vilken rasen har varit en liten population har varit så kort att inga större minskningar har hänt i dess genetiska variation. Bevaringsarbetet torde således vara framgångsrikt.

3) Ett bättre alternativ är att man utnyttjar besläktade raser i bevaringsprogram än korsar alla kulliga nordliga raser i en population. Om man konstaterar oangenäma förändringar t.ex. i ökning av inavelsgraden inom rasen, kan man överväga t.ex. import av semintjurar från en ras som är både genetiskt och fenotypiskt lik. Pälsfärg och kullighet har betydelse i bevarandet av kulturhistoriska värden av rasen. Att ha flera populationer en en art är ett bättre alternativ för den genetiska variationen än att bara ha få stora populationer. I ekonomiskt avseende kan tankesättet förstås vara annorlunda.

2000-03-21

Med bästa hälsningar

Juha Kantanen

Agriculture Research Centre of Finland

Sammanfattning: Att inte ge upp, utan jobba vidare för det man tror på även om det ibland känns mycket motigt, är det som leder till framgång. Fjällrasen är i och med ovanstående klargörande att betrakta som en egen unik ras som bör bevaras på det sätt som vi, Svensk Fjällrasavel, tillsammans med Er djurägare, hittills arbetat. Vi har äntligen fått en ännu starkare plattform att arbeta ifrån då vi nu går vidare in i 2000-talet med den fjällko som inom bara några år hade gått helt förlorad om vi inte tvärbromsat 1995 och påbörjat bevarandearbetet i vår förening. Vi får hoppas att vi från och med nu bemöts med den respekt som vi förtjänar av de som fram till nu inte helt delat vår uppfattning om vad fjällras är. Även våra "motståndare" är nu och i framtiden mycket välkomna att delta i den fjällkoavel som ska bedrivas med enbart ren fjällras.

blev oanvändbar för framtiden. Misstag kommer vi att göra var så säkra. Det finns inte en möjlighet i världen att gardera sig mot dåliga tjurar och t.o.m. riktiga bottennapp. Men jag kan garantera, efter att ha sett så många fjällkor under de sista decennierna efter allehanda härstamningar, gamla som nya, att det finns bra djurmaterial att jobba med.

ALLA BEHÖVS I ARBETET

Det som behövs är bönder med intresse och lite framförhållning. Ta kontakt med oss i avelskommittén och berätta om dina "överlevare" eller andra av någon anledning intressanta kor. Tillsammans så försöker vi välja ut en lämplig tjur till din ko, och om gud är god och det sedan blir en tjurkalv så försöker vi placera ut den till en lämplig besättning om du inte vill föda upp den själv. Kommer det sedan igång ett samarbete med Svensk Avel så kanske det går att få in den på tjurstation för uppfödning. Men det bästa sättet du som enskild djurägare har att vara med och påverka aveln det är att höra av dig med dina djur till oss, oavsett om du har 1 ko eller 50!

Håller du inte med mig om det jag skrivit så är du ändå lika välkommen. Skriv i tidningen eller ring mig eller de andra i styrelsen eller avelskommittén.

Väl mött i arbetet för fjällkon, en fantastisk koras värd att överlämna till framtidens bönder!

Text: Robert Nilsson

- Ät nu upp spenaten Pelle så du får lite färg på kinderna!
- Men mamma, jag vill inte bli grön i ansiktet.

Magistern:
- Blev din far blev skadad vid en explosion säger du?
Gossen:
- Ja, mamma exploderade i frdags kväll!

Läraren:
- Nämn fem saker som innehåller mjölk.
Kalle:
- Smör, glass, ost.....och två kor!

Lilla Stina såg på sin mamma och sa:
- Hur gammal är farbror Johan?
- Åttio år, sa mamma.
- Och ändå kallas han för ungar!

- Vilken hög säng ni har köpt åt lille Ola.
- Ja, annars hör vi inte när han ramlar i golvet.

Scoutledaren:
- Har du gjort någon god gärning idag?
- Ja, jag bussade vår hund på två tanter så de hann med bussen!

- Pappa, hur gör man hundvalpar och kattungar?
- Precis som man gör barn.
- Bra, då kan väl du och mamma fixa en tax åt mig.

SKICKA GÄRNA IN ROLIGA HISTORIER TILL FJÄLLKON!

Köttgruppens möte på Bäcka Herrgård Svenskt Fjällras Kött

Köttgruppen inom Svensk Fjällrasavel bestämde på möte nummer två den 17-18/2 2000 att följande förslag ska gälla för Svenskt Fjällras Kött;

- * Djuren ska födas upp på ett ekologiskt sätt (ej krav på Krav-anslutning).
- * Kalvarna ska födas upp på sötmjolk, ej på pulvermjölk.
- * Utevistelse under betesperioden.
- * Djuret ska vara minst 87,5% fjällras.
- * Besättningen ska sträva efter att bli en ren fjällrasbesättning.
- * Uppfödarna är medlemmar i Svensk Fjällrasavel.
- * Man ska följa de regler som köttgruppen inom Svensk Fjällrasavel tar fram.

Vi ställde oss en del frågor, bl.a. följande:

- * Hur många vill föda upp djur till Svenskt Fjällras Kött?
- * Hur många kalvar behövs?
- * Hur många kalvar finns det att tillgå?

På mötet utsåg vi Tina Hansson till kontaktperson för tjur-, stut- och kalvförmedling då det gäller uppfödning av djur för köttproduktion. Tina har telefonnummer 0290-705 25. Det är också viktigt att alla kretsar kommer igång och själva diskuterar om sin egna framtid för fjällrasköttet. Kontaktpersoner i köttgruppen är följande;

Lena Lindberg, Lima, 0280-322 18.
Eva Karlsson, Våmhus, 0250-453 51.
Tove Undin, Sunne, 0565-921 86.
Helen Öhgren, Lövånger, 0913-301 41.
Camilla Wolgers, Strömsund, 0670-330 88.
Jan Runsten, Alsen, 0640-240 28.
Bery Holm, Gotland, 0498-241163.

Text:
Sammankallande
för köttgruppen
Bery Holm

Besök på en gård i ÄLVDALEN

En mil norr om tätorten Älvdalen, högt och vackert, ligger byn Klitten i Dalarna. En och annan invånare höjde säkert på ögonbrynen när en lång, ringlande bilkaravan långsamt letade sig fram till gården Lid den 19 februari i år. Som avslutning på Svensk Fjällrasavels vintermöte på Bäcka herrgård utanför Orsa var det nu dags för gårdsbesök hemma hos Alf Sjöden.

Alf är född här på torpet, som byggdes någon gång under 1800-talet. 1980 köpte han gården av sin mor. I en fin liten lagård står nu fem fjällnära kor, två kvigor och tio getter. Den fjällnära kon representerar en del av ursprunget till dagens moderna fjällras. Denna ko mjölkar ofta inte mer än tio liter om dagen och är allt annat än storvuxen. I gengäld får man en personlig, klyftig ko som hittar på skogen och har ett ytterst begränsat behov av kraftfoder.

Alf har kor som härstammar från alla de fyra fjällnära ursprungsbesättningarna,

mest dock från Lillhärjäbygget och Biellojaure. Favoritkon är tioåriga Gåva som för övrigt väl tycktes uppskatta vår uppvaktning under gårdsbesöket. Ett fint tillfälle att bli kliad under hakan!

Alf handmjölkar alla sina djur och tar själv hand om mjölken. De fjällnära kornas begränsade mjölkproduktion passar därför bra in i bilden. Mjölken som tas tillvara blir till smör, skummjölksost och messmör. Allt framställt i det prydliga mejeri som Alf inrett på gården. Produkterna säljs sedan till folk ute i byarna. Getost har Alf ingen större efterfrågan på - ofta får istället kalvarna dricka den nyttiga getmjölken.

I början på juni varje år flyttar Alf och djuren upp till Hedbodarna, en fäbod belägen fyra mil från Klitten. Hedbodarna består av ett fyrtiotal byggnader, vissa med anor från början av 1600-talet. Hembygdsföreningen vårdar fäboden men det är Alf och hans djur som ser till att den lever. Här vistas de fram tills slutet på september då hemfärd sker med hjälp av hästtransport.

Väl hemma igen måste djuren förstås fodras. Gården är bara på 1,5 hektar varför Alf måste köpa in nästan allt vinterfoder. För att försörja sig och korna arbetar han därför även som sjuksköterska elva nätter i månaden. Det är svårt att förstå hur han får tiden att räcka till men dessutom hinner han med att renovera gamla timmerhus.

Spelmannen Gyris Anders Anderssons gamla stuga har plockats ner och flyttats till gården där den nu skall återställas till ursprungligt skick, bakugnen muras upp osv. Ett annat projekt är ett eldhus från 1730, tillvarataget från en långfäbod i förfall och nu återuppställt hemma hos Alf.

Vi tackar Alf för ett inspirerande gårdsbesök och önskar honom lycka till framöver.

Text: Tove Undin. Foto: Mari Strand

Ladugården hos Alf Sjöden på gården Lid i Älvdalen är trevlig att se på både från utsidan och insidan.

Alf Sjöden hos sina djur.

Ett tiotal kor med fjällnära härstamning finns i ladugården.

Svensk Fjällrasavel måste återigen sätta in en varning!

Precis innan *Fjällkon* gick i tryck kom *Avelskuriren* nr 1-2000 ut. Där har man tyvärr redovisat SKB-tjurarna med en procentspalt med angivelse av inblandning av annan ras. Vi vill återigen varna alla fjällkoägare för att inte tolka dessa procent som att det skulle visa vad som ingår utöver fjällras, utan detta är en angivelse på vilka övriga raser utöver deras s.k. SKB som ingår i respektive tjur.

Använd endast de tjurar som är **F-märkta** om Ni ska använda Svensk Avels tjurar till godkända fjällrasdjur!

Referat från Orsatträffen 2000; Avel & Semintjurar

Från den 1 januari i år är det Camilla Swärd som är avelsansvarig för SKB-rasen hos Svensk Avel. Hon hade kommit till Orsatträffen för att berätta lite om hur hon och Svensk Avel arbetar med tjurkryteringen inom SKB.

Trots att en del meningsskiljaktigheter fortfarande föreligger mellan vår förenings sätt att se på tjurkrytering och vad som är ren fjällras, så var det ett trevligt och givande möte för både oss och för Camilla (tror jag i alla fall).

1000 TJURAR I LIV

Camilla inledde med att berätta allmänt om tjurkryteringen inom Svensk Avel. Spermasamling sker numera enbart i Skara och Falkenberg. Huvudkontoret ligger i Skara. Företaget har ca 1000 tjurar i livet, alltifrån kalvar till väntetjurar, dvs sådana som väntar på att deras döttrar ska bli avkommebedömda så att man kan ta ställning till hur många fler doser som ska samlas efter dem.

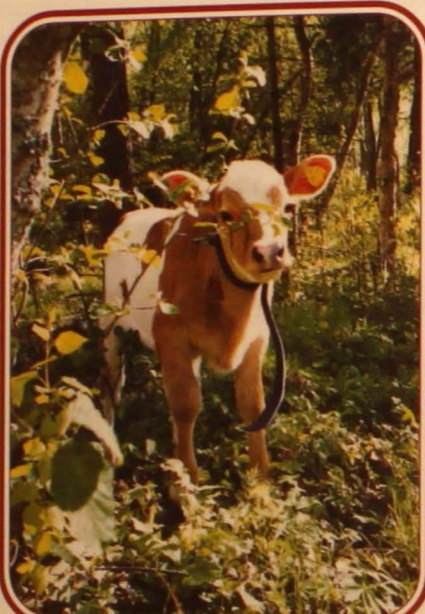
Man testar ganska många ungtjurar varje år, och för SKB är målet att testa 10 stycken/år, men där är man inte idag. För SRB är det 100 som testas och för SLB 70.

Man arbetar enligt den svenska avelsprofilen där bl.a. hälsoegenskaperna är viktiga. Strategin för arbetet har ett väldefinierat avelsmål genom bl.a. tjurindex och koindex.

SKB-REKRYTERINGEN

För att kunna ta ut 8-10 SKB-tjurar/år krävs det att djurägarna använder 60% ungtjurar vid seminering. Att nå dit kommer att bli svårt då endast 10% seminerar med ungtjur för närvarande.

Dessutom är kontrollanslutningen för SKB-rasen lägre än för andra raser vilket

Svensk Avels Camilla Swärd berättade om deras sätt att vaska fram semintjurar på, under träffen i Orsa. Tjuren på denna bild är dock en fjällnära tjur som heter Langas, Sv.Fj 20037, Modern är en Funäsdalsko som heter Linda och fadern är Piraten (finns spermasamlad) vilken stammar från Lillhärjåbygget.
Foto: Tove Undin

ytterligare försämrar möjligheterna att testa ett större antal ungtjurar.

Med stöd av en forskningsrapport från SLU sade Camilla att det för numerärt små raser såsom SKB krävs följande för att nå ett optimalt avelsprogram:

- * 80-90% ungtjursanvändning.
- * Avkommeprövade tjurar endast till tjurmödrar.
- * 100% kontrollanslutning.
- * ET (embryotransfer) på de bästa hondjuren.

Under 1997/98 fanns det 2243 SKB-kor som var med i kokontrollen. Samma period genomfördes 8600 inseminationer med SKB-tjursperma.

SMÅ, MEN VIKTIGA SAKER SKILJER FÖRTFARANDE

Camilla påtalade att hon gärna skulle se att SKB-rasen uppdelades i en fjällras- och en rödkulledel. Tyvärr är detta inte möjligt idag då vår förening anser att den västfinska boskapen (vilket är detsamma som rödkulla) ska räknas in i den svenska rödkullerasen och inte i fjällrasen, vilket Svensk Avel anser.

Detta är en av de få saker som skiljer vår förening och Svensk Avel åt. Den dagen Svensk Avel släpper denna felaktiga inställning och uppfattning så tror under-tecknad att ett närmare samarbete oss emellan kan inledas. Därmed lämnar vi Camillas föreläsning, som givetvis följdes av en hel del diskussioner som vi inte kommer att gå in på här.

SVENSK FJÄLLRASAVELS KOMMANDE TJURAR

Efter det att ovanstående avslutats, så tog Märten Dahlberg, som ingår i Svensk Fjällrasavels avelskommitté, över ordet och han presenterade de fjällrastjurar som är aktuella för spermasamling de kommande två åren.

Glädjande nog så är det gott om tjurar som är aktuella för samling, och en majoritet av dem är efter intressanta härstamningar samt efter kor med goda koindex och bra relativtal (=god avkastning i förhållande till den besättning de finns i).

Vi vet att Svensk Avel för egen del är intresserade av flera av dessa tjurar, men tyvärr så kan de ju inte stå till förfogande för dem så länge vi inte är helt överens om ett framtida samarbete för fjällrasen.

Tiden som var vigd åt avelsinformation med föreläsning och diskussioner gick fort, men det var en mycket givande eftermiddag för alla deltagare!

Sammanfattat av: Lennart Rosén

AKTUELLA SEMINTJURAR

Nedanstående renrasiga fjälltjurar går att beställa för insemination direkt av Din husdjursförening/seminstation. Samtliga av Svensk Fjällrasavels tjurar är de också skyldiga att ta hem när Du säger till! OBS! För att underlätta Ditt tjurval har vi markerat vilka grupper de tillhör i Gruppavelsystemet. Gruppavelsystemet beställer Du utan kostnad från Svensk Fjällrasavels expedition om Du inte redan gjort det! Detta är viktigt att följa för att undvika inavel och där får Du också information om hur man ska välja tjurar vid seminering!

Svensk Avels fjälltjurar:

	Namn	stb.nr.	kodnr.	Far
GRUPP 1:				
GRUPP 2:	6728 Lazarus	86728	6728	72 Lager
	6742 Harg	96742	6742	729 Homeros
	6746 Hompest	96746	6746	940 Hompen
	6758 Bula	96758	6758	943 Bass
	6759 Bam	96759	6759	943 Bass
	6787 Laro	96787	6787	6715 Lage
GRUPP 3:	6738 Mast	86738	6738	786 Maro
	6748 Bör	86748	6748	743 Bisko
	6753 Bistro	96753	6753	743 Bisko

Svensk Fjällrasavels fjälltjurar:

	Namn	stb.nr.	kodnr.	Far
	165 Leo	6677	7-556	10 Smith
	1 Hubert	6680	7-564	6720 Jovial
	156 Zonat	6681	7-543	9 Zober
	181 Idear	6691	7-563	38 Desing
	162 Linus	6694	7-567	10 Smith
	3 Peter	6871	7-592	29 Ise
	70 Rosen av Böle	20002	7-597	733 Gandi
	32 Goding	20009	7-707	733 Gandi
	1010 Olav	20025	7-720	9009 Sevatt
	232 Dillner	20036	7-726	181 Idear
	201 Driv	20071	7-766	181 Idear
	9150 Tor	24000	7-761	9007 Lano
	9151 Loke	24001	7-762	9010 Öst-Tor
	23 Svempa	6684	7-576	67 Ringo
	37 Eemeli	6685	7-574	Kuninkaan Poika
	164 Lim	6695	7-566	83 Rim
	3 Dollar	6707	7-577	940 Hompen
	202 Vaccin	20003	7-701	39 Dixon
	30 Herman	20005	7-703	34 Lysing
	1002 Manitou	20029	7-714	6715 Lage
	2 Gusten	20011	7-721	158 Hink
	1080 Major	20033	7-724	127 Desir
	234 Sprint	20024	7-738	302 Misse
	1095 Flise	20045	7-744	302 Misse
	85 Loke	20046	7-746	75 Lör
	2076 Svix	20048	7-745	39 Dixon
	1006 Glunt	20050	7-743	6758 Bula
	145 Tessar	6679	7-542	148 Tess
	21 Svartenlind	6686	7-553	701 Svarting
	44 Fagerman	6688	7-571	1 Holar
	157 Lirken	6698	7-554	79 Nill
	57 Hinder	6699	7-561	155 Levi
	6 Snöstorm	6711	7-595	701 Svarting
	178 Terrin	6714	7-598	145 Tessar
	40 Pelle	20001	7-596	6748 Bör
	2000 Maraton	20006	7-704	710 Agaton
	208 Monogram	20026	7-702	9005 Mono
	6209 Kvick	20018	7-710	705 Sol
	50 Musse	20032	7-722	255 Magnet
	2027 Drudden	20035	7-725	6763 Svartus
	7114 Gubben	20039	7-740	27 Gunde
	1102 Fagott	20044	7-739	4 Totte av Knätten
	120 Viss	20069	7-763	6780 Misse

Varning för hornbeprydd fjälltjur!

Tyvärr har 6797 Fimar, den senaste godkända F-tjuren som Svensk Avel satt in som ungtjur, stora horn (scurs). Tjuren är godkänd fjällrastjur, men då han har horn så kommer det med största sannolikhet inte vara någon som vill använda honom. Se alltså upp vid seminering!

FJÄLLKON

Säljes:

2 fjällnära kvigor
födda mars resp. juni -99.
0515-72 60 87
Elisabeth Andersson.

Hel besättning
ca 10 kor + avelstjur.
0621-210 32
Fråga efter Rebecka Karlsson.

Fjällkviga
* 28/12 -98. Far: Terrin.
0500-45 60 68
Birgit Weber.

Tjurkalv
* 3/12 -99. Far: Mast.
0530-620 29
Ann-Britt Edvardsson.

Fjäll- & Fjällnära djur
Ko efter Grälle, handmjölkad.
2 bet. kvigor, kalvar till sommaren.
1 kvigkalv född sommaren -99.
1 tjur född -97 efter Snabbe.
0515-431 29
Marianne Blomqvist.

Fjällrasdjur
1 ko, F Sigge.
1 kviga, F Makro.
1 kviga, F Deger.
samt yngre kvigkalvar.
0652-715 53
Christina Fagerström.

Fjällrasdjur
1 kviga *6/2 -00
1 kviga *28/1 -99
0224-830 31
Per-Erik Hedlöv

Djur till salu
Ko *1995, F 170 Snabbe.
Ko * 1995, F 6759 Bam.
Kviga *1998, F 6724 Mikro.
Kviga *1999, F 6724 Mikro.
Kviga *1999, F 6785 Agami.
Kviga *2000, F 161 Smille.
0413-54 00 76
Bengt Nilsson.

Djur säljes
Kviga 1 år & Tjur 2 år.
BVD- & leukosfri besättning.
0248-405 33
Mikael Morshagen.

SKB-Fjäll
2 kor samt 6 kvigor mellan "-1" år.
Tjuren 7029 Adonis *1997
F Groll, MF Mast
0526-243 01
Jörgen Andersson
Iris Magnusson.

Säljes:

Tjur 2 år
F Lage, MF Bass.
0480-652 34
Åsa Wykman.

Linderödsgrisar
Födda sep-99, både ungsuggor &
unggaltar till avel
0141-700 85
Lennart Rosén

Köpes:

Yngre ko
som kalvar nu, leukos- & BVD-fri.
0157-442 62
Itte Weidman.

Amkor
0150-271 40
Örjan Andersson.

Ko
dräktig, snäll, ska gå som amko.
0500-41 66 01
Eva Karlsson.

Kor av god kvalitet
med mjölkstam.
0696-102 22 (dag), 109 13 (kväll)
Hans-Inge Pettersson.

Ko
ren fjäll, mjölkande.
0515-72 60 87
Elisabeth Andersson.

Hushållsko (snäll)
0510-931 31
Gunnar Gustavsson.

Livdjursförmedlaren informerar:

I fortsättningen kommer
jag att ha en fast telefontid
två gånger i veckan:

Måndagar 10.30-11.30

Torsdagar 21.00-22.00

Tel/Fax 0142-250 42

Det går också bra att ringa
andra tider på vardagar,
men helst ej på helger. Är jag
inte inne så lämna meddelande
på telefonsvararen som vanligt.

Gäller det enbart annonser
till tidning & medlemsblad
så använd talongen som
finns här t.h.

Senast 15 maj är
annonsstopp!

Hälsningar Joachim Gustavsson

För annonser till denna sida i *Fjällkon* och i kommande
medlemsblad så använder Du enklast talongen till höger.
Vill Du inte klippa sönder tidningen så tar Du en kopia eller
skriver de uppgifter som behövs på ett vanligt papper.
(För livdjursförmedling kontaktas
livdjursförmedlaren som tidigare).

Annonsunderlaget skickas till Fjällkons
expedition **senast 15 maj** under adress:

Svensk Fjällrasavel
Larstorp, 590 33 Borensberg

FJÄLLKON

Diplom för hög livstidsavkastning!

Svensk Fjällrasavel vill försöka stimulera och sporra medlemmarna att vara rädda om och sträva mot hållbara kor, varför vi beslutat inrätta en serie diplom för hög livstidsavkastning. Det blir tre olika diplom för tre olika nivåer på avkastning:

Diplom C - Kon ska ha mjölkat sammanlagt 3500 kg smörfett + protein. Diplom B - Kon ska ha mjölkat sammanlagt 5000 kg smörfett + protein. Diplom A - Kon ska ha mjölkat sammanlagt 6500 kg smörfett + protein.

Diplom C motsvarar ungefär det diplom som delas ut inom SKB-rasen för en livstidsproduktion av 2000 kg smörfett. Det är alltså en ganska måttlig nivå men ändå erkännansvärd. Nu finns det ju kor som lyckas producera mer än 3500 kg smf + protein och till och med mycket mer än så. Därför inför vi både B- och A-diplomen som säkert inte ofta blir utdelade men som är väldigt motiverade de gånger det blir av. Idag finns kor i livet som uppnått både B- och A-nivån och det känns viktigt att få ge ett speciellt erkännande till de djurägare som lyckats nå ända dit.

För att vara berättigad till de olika diplomerna finns det några punkter som ska vara uppfyllda:

* Djurägaren ska vara medlem i Svensk Fjällrasavel. * Kon ska ha minst 87,5% fjällras i härstamningen.
* Kon ska naturligtvis ha varit ansluten till kokontrollen.

ANMÄL KON NU!

När ovanstående kriterier är uppfyllda så meddelar djurägaren till Svensk Fjällrasavel när kon gått till slakt och fullständig livstidsproduktion finns. Diplomet utdelas på föreningens stämma eller skickas till djurägaren om denne är förhindrad att närvara vid stämman. OBS! Du som har någon ko som uppfyller ovanstående omedbes att redan nu höra av Dig till föreningens expedition. Diplomen kommer att utdelas på stämman i Värmland i sommar!

ANNONS

TILL KÖPES, SÄLJES & ÖVRIGT

Gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel

Nedanstående annons önskas införd i föreningens *Medlemsblad* som utkommer vecka 22:

Köpes Säljes Övrigt

Text: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Namn:.....

Adress:.....

Postadress:.....

Tel:.....

Klipp ut och sänd in denna
annons till adressen som
står på baksidan.
Senast den 15 maj måste
annonsen vara redaktionen
tillhanda!

FJÄLLKON

FJÄLLKONAMN PÅ BOKSTAVEN O

Här fortsätter vår lilla "serie" med fjällkonamn. Denna gång har vi kommit fram till namn som börjar på bokstaven O, och det är den hittills minsta gruppen med namn. Namn med O i början har tydligen inte varit så populära genom tiderna!

Odina, Odon, Olda, Olga, Ovika, Oda, Odessa, Olympa, Olympia, Omega, Orfea, Ofelia.

Intresseanmälan GÅRDSSKYLTAR!

Ett antal medlemmar har efterlyst gårdsskyltar med fjällkologotype och gårdsnamnet på, avsedda att sättas upp vid t.ex. infartsvägen till gården eller på ladugården. För att vi ska kunna begära in offerter så behöver vi veta hur stort intresset är bland föreningens medlemmar. Därför vill vi att DU som vill köpa en gårdsskylt hör av Dig till Svensk Fjällrasavels expedition per brev, vykort, telefon, fax eller e-post.

Kom också gärna med förslag på skyltens utformning (oval eller rektangulär), färg (vit botten med blå eller svart text, ljusblå botten med svart text el. dyl.). Vi har tänkt att föreningens logotype (fjällkossorna och föreningsnamnet) samt gårdsnamnet ska vara med på skylten. Hör av Dig! Vi behöver just Din hjälp! Ju fler som vill ha skyltar, desto billigare blir de!

Porto

SVENSK FJÄLLRASAVEL
c/o LENNART ROSÉN

LARSTORP

590 33 BORENSBERG

FJÄLLKON

Referat från Orsaträffen 2000; Utfodring av fjällkor

En av kursdagarna i Orsa var det en föreläsning i utfodring av fjällkor, vilken hölls av Erik Lindgren, tidigare SLU (Sveriges Lantbruksuniversitet), men numera arbetandes för Lantmännen Foderutveckling AB. Eriks föreläsning handlade mest om kons metabolism, det vill säga vad som händer med fodret inne i kons magar. Det var ett intressant ämne som vi ska referera bitar av här nedan. Ämnet i sig är i vissa delar verkligen s.k. överkurs, och kan därför vara svårt att tillgodogöra sig för den som inte är så insatt i utfodring.

KONS KONSUMTIONSFÖRMÅGA

Kons konsumtion är beroende av hur mycket hon mjölkar. Näringsintaget är mer påverkat av mjölkproduktionen än av

90-95% av den stärkelse som finns i spannmål bryts ner i våmmen och utnyttjas därmed inte fullt ut på samma sätt som sådant kraftfoder gör som går vidare till tarmen.

OLIKA FIBERTYPER VIKTIGT

Växtråd = mäter en viss del av mängden fiber i fodret.

NDF är en annan värdemätare på fiber. Vad som är viktigt för kon är vilken typ av fiber hon utfodras med. Det är viktigt att ha många olika typer av fiber som tillgodoser alla behov i magarna. Exempel på olika fiber är sojafiber, betfiber, gränsilage (vilket är den största källan till fiber), havrefiber och kornfiber.

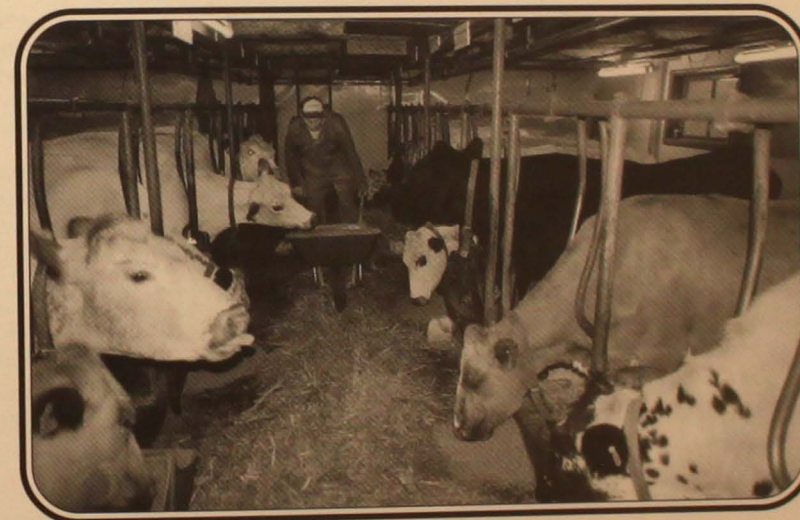

Foto: Leif Gustavsson

behovet för underhåll. Hur pass effektivt kon bryter ner olika fodermedel i våmmen mäts med något som kallas EPD (=Effektiv Proteinbrytning). Med EPD mäter man bl.a. effekten av olika nedbrytningshastigheter och vilken betydelse det har för t.ex. kons förmåga att producera mjölk.

I AAT-systemet räknar man med att 8% av det tillförda proteinet som kon får i sig, bryts ner varje timme. Det som inte bryts ner i våmmen går vidare till tarmen och är därmed så kallat *effektivt råprotein*. Det effektiva råproteinet bör vara 13-19% av den totala foderstaten (räknat i torrs substans) beroende på vilken mjölmängd kon för tillfället producerar. Ju högre avkastning, desto högre råprotein i procent ska foderstaten innehålla.

Det protein som bryts ner i våmmen omvandlas av vämmikroberna som finns där, och mängden vämmikrober är 1-3 kg/dag.

BRA VALLFODER - VAD ÄR DET?

Ett bra vallfoder ska ligga på 10,5 - 11,5 MJ och 13-15% råprotein. Detta för att få en bra foderstat som fungerar. Man måste satsa på ett bra vallfoder som gör att kraftfoderkostnaderna blir så låga som möjligt.

Till sist kom vi in lite på det här med smakfel på mjölken som kan uppträda ibland. Förutom alla andra orsaker som man hört om tidigare, så sade Erik att om det är för mycket protein i förhållande till kolhydrater i foderstaten, så ger det smakfel på mjölken.

Sammanfattat av: Lennart Rosén

Svensk Avels SKB-tjurar

Jag vill med anledning av artikeln i Fjällkon nr 1/2000 göra ett förtydligande vad gäller "rena SKB-tjurar". De tjurar som Svensk Avel marknadsför kan delas in i SKB, SKB (F) och SKB (RK). Tjurar som enligt Jordbruksverkets föreskrifter är berättigade till EU-stöd är de tjurar som är märkta med F respektive RK, vilket överensstämmer med rasföreningarnas riktlinjer. Vi redovisar också tydligt inslag av andra raser än SKB, d.v.s. SLB, SRB eller SJB.

Svensk Avel presenterar de tjurar som är inköpta inom avelsprogrammet för SKB. Vår affärsidé är att; "...på uppdrag av och i samarbete med våra ägare bedriva ett konkurrenskraftigt avelsarbete med hälsoprofil, för att stärka mjölk- och köttproducenternas lönsamhet." Detta uppdrag kan vi endast genomföra genom att konsekvent använda oss av officiella tjur- och koindex som instrument för att rangera våra djur.

Svensk Avel köper in SKB (F) tjurkalvar till sitt avelsprogram, och ser det som mycket positivt om vi får erbjudande från Er bönder om födda tjurkalvar. Beslut om inköp görs efter bedömning av kalvens far, moderns koindex, härstamning, produktion och exteriör. Vilka tjurar som är uttagna tjurfäder finns att hitta i avelskuriren eller på vår hemsida www.svenskavel.com.

Svensk Avel är till för Er bönder, och jag tror och hoppas att om bara viljan finns, så kan vi hitta de former som krävs för ett gott samarbete i framtiden.

Text: Camilla Swärd, avelsledare SKB
Svensk Avel

Negativ trend för SKB?

Inom den officiella kokontrollen så har SKB-rasen inte visat någon ökning i avkastning sedan slutet av 1980-talet. Detta tolkas av en del SKB-anhängare och annat avelsfolk som att det skulle vara vi, Svensk Fjällrasavel, som satt käppar i hjulen för en utveckling på detta område.

För att inga missförstånd ska råda i olika diskussionskretsar, så måste vi än en gång förtydliga situationen; Under hela 1970-, 1980- och halva 1990-talet var dåvarande SKB-föreningen splittrad i uppfattning om vad som var ren fjällras och vilka tjurar som skulle användas. Det fanns fler förespråkare för att man skulle bedriva en avel med renrasig fjäll än det fanns korsningsanhängare.

Tyvärr så gick utvecklingen inom seminsammanhang ändå mot alltför korsningstjurar samtidigt som diskussionerna på SKB-stämmorna gick allt högre. I mer än 20 år var denna förening uppdelad i "två läger" beträffande synen på renrasighet. Det skulle dröja ända till slutet av 1995 innan det slutliga uppbrötet kom, och det bildades en särskild förening för renrasig avel, Svensk Fjällrasavel.

1970-talets korsningar med framförallt SLB in i fjällrasen, gav både högre avkastande kor samt större och resligare djur, vilket var helt naturligt då 1:a generationens korsningar som regel alltid producerar bättre plus att SLB-rasen var flera hundra kilo tyngre än fjällrasen.

Med tiden ebbade korsningseffekten ut, och det blev en vardag igen, en vardag som under slutet av 1980- och under 1990-talet yttrade sig i uteblivna avelsframsteg i produktionshänseende. Bl.a. berodde och beror detta fortfarande på att mer renrasig fjäll åter igen började användas inom semin, vilket gett avkommor somväger mindre och därmed producerar mindre, men ändå har dessa djur jämförts med de tidigare betydligt större korsningsdjuren beträffande mjölkproduktion.

Vad som saknas i alla officiella redovisningar är vilken produktion de renrasiga fjällkorna lämnat jämfört med sig själva, alltså utan att jämföras med de mer storvuxna korsningskorna. Givetvis så

återspeglas detta och får en negativ effekt på de SKB-tjurar som kommit fram under slutet av 1980- och under 1990-talet.

Hur som helst så kommer den kommande uppdelningen med raskoder för alla djur som ingår under SKB-taket, där de godkända fjällrasdjuren kommer att få en egen raskod, att ha positiva effekter i framtiden då fjällrasen kommer att kunna jämföras inom sig själv på ett rättvist sätt.

Därför vill vi uppmana alla djurägare som har djur med fjällrashärstamning att så fort som möjligt gå med i den officiella kokontrollen, om Ni inte redan är det. Detta för att vi ska kunna få med så många kor som möjligt i underlaget för kommande bedömningar av fjällrastjurar. Kontakta Din husdjursförening och börja med att provmjölka Dina kor, det tjänar vi alla på i längden!

Vi hoppas också att övergången till nya raskoder ska gå snabbt och att vi på sikt ska få till en avkommebedömning på de fjällrastjurar vi har möjlighet att göra detta på.

Text: Lennart Rosén

Diskussionen går vidare om:

AMKOR AV FJÄLLRAS

ÄR DET VERKLIGEN PROBLEM MED AMKOR?

Angående artikeln i Fjällkon nummer 1-2000 vill jag komma med lite egna funderingar. Avelskommittén var oroliga för amko-utvecklingen inom fjällrasen och att detta skulle ge nervösa och rädda kor. Jag tycker att det är bra att man tar tag i problemet, men problemet behöver inte vara så stort om man betar sig klokt med djuren!

Med egen erfarenhet och 10 års användning av fjällkor som amkor har jag några råd till amkoägare:

KON SKA KUNNA MJÖLKAS

Kon bör kunna mjölkas ifall det skulle bli något problem med en eventuell juverinflammation (mastit) eller andra problem. Våra kor har 2-3 kalvar vardera. Kor som bara har 1 kalv har lättare att få mastit därför att fjällkon mjölkar för mycket för bara en kalv. Om kon bara har 1 kalv så mjölka henne gärna för husbehovsändamål el.dyl.

KOLLA JUVRET!

Var noggrann att kontrollera spenar och juver på kon. Kalvarnas diande och soligt väder kan slita hårt på spenarna, vilket lätt leder till sår (dåligt juver).

ADOPTIVKALVAR

Om Du köper en extra kalv till kon bör denna vara livskraftig och gärna äldre än kons egna kalv. Kon kan till att börja med kanske inte acceptera den nya adoptivkalven, men det brukar gå bra efter en tid. Om adoptivkalven finns hemma vid kons kalvning så bör den kalven smörjas in med adoptivkons efterbörd och gödsel (i måttlig mängd förstås), så att den luktar som hon och hennes egna kalv gör. Kon är mycket doftkänslig i detta skede.

Låt kon kalva i februari-mars så att Du hinner att bekanta Dig med kor och kalvar innan betesutsläppet. Lägg ner tid på kalven, detta har Du tillbaka senare! Tjurkalvar bör "stutas" (kastreras) om de går med kon och andra kvigor. Detta bör ske före 2 månaders ålder.

Se alltid till att kons egna kalv får råmjölk så fort som möjligt. Diar den inte själv så hjälp till och håll fram den vid juvret. Skulle det ändå inte fungera så får Du mjölka ur kon och ge kalven själv första gången. Inom 6 timmar bör kalven ha fått i sig den första råmjölken.

Hanterbara djur är guld värt!
På bilden gosar Eva med Piggelin.
(Bilden har inget direkt samband med artikeln).
Foto: Birgitta Thång/Håkan Hedlund

SLAKTA NERVÖSA DJUR!

Om Du ändå får en nervös ko eller kviga som inte går att hantera så skicka dem på slakt! Köp en ny, snäll och trevlig ko istället (men kolla juverhälsan först). Kvigor ur amkobesättningar bör ej säljas till mjölkbönder p.g.a. dålig kontroll över vad kvigor går för.

Ett måste är att ha en bra tjur till seminering/betäckning. Tjuren bör vara en godkänd fjällrastjur från semin eller en avkomma efter en av Svensk Fjällrasavels egna tjurar. Frestas ej att använda "vilken tjur som helst", för då kan Du lätt få dåliga anlag på avkomman.

NYBÖRJARE?

Är Du nybörjare? Börja försiktigt med 1 ko. Bygg sedan upp Din besättning med egna djur och erfarenheter. Fråga gärna erfarna lantbrukare om tips och goda råd. Lägg ner tid på Dina djur! Handtama djur är guld värt vid hantering.

Avelstjuren ska vara ringad i näsan. Ha inte tjuren alltför tam, det finns alltid risk för att en lekfull tjur kan orsaka skador med dödlig utgång.

Lycka till med en hanterbar amkobesättning!
hälsar Bemy Holm
med 10 års erfarenhet av fjällkor som amkor

FJÄLLKON

B-POST - Föreningsbrev
Porto Betalt

Avs: Svensk Fjällrasavel
Larstorp, 590 33 Borensberg

KUNGLIGA BIBLIOTEKET
BOX 5039

102 41 STOCKHOLM

Bilder från läsarna

En härlig naturbild på fjällrasdjur och SRB-djur i Dalarna.

Foto: Birgitta Thång & Håkan Hedlund

Åsa med de tre snälla tjurarna
Håkan, Grötman och Stellas.

Foto: Birgitta Thång & Håkan Hedlund

Dalarnas Kalvklubb visar upp fjällkalvar och en
SRB-kalv i Stora Skedvi vid DM i plöjning.

Foto: Birgitta Thång & Håkan Hedlund